

4

Instituut voor Zeewetenschappelijk onderzoek
Institute for Marine Scientific Research
Prinses Elisabethlaan 69
8401 Bredene - Belgium - Tel. 059/80 37 15

de strandvlo

PERIODIEK VAN 'DE STRANDWERK GROEP'

verantw. uitgever :

Guido Rappé
Cootveld 3
B-9131 Beervelde

jaargang 4 (2)

juni 1984

verschijnt driemaandelijks

Periodiek van 'de Strandwerkgroep'
Verschijnt driemaandelijks

juni 1984

Voorzitter: R. Vanwalleghem, Frère Orbanstraat 58, 8400 Oostende, tel. 059/50 82 38

Sekretaresse: M. Timmermans, Ooststraat 67, 8400 Oostende

Penningmeester: A. Annys, G. Gezellestraat 8, 8400 Oostende

Redactie: G. Rappé, Cootveld 3, 9131 Beervelde

Contacten: R. Goethaels, Lobelialaan 5, 8400 Oostende, tel. 059/80 26 45.

Natuurhistorisch Archief: E. Eneman, St-Jansstraat 58, 8400 Oostende

Leden: S. Beke (Oostende) en P. Govaere (St-Kruis)

Abonnementsprijs: 180 Bfr, te storten op rek. 001-1091291-20
t.a.v. 'de Strandwerkgroep', p/a A. Annys (zie hoger).
Buitenlandse leden gebruiken postrek. 000-0513987-81
van A. Annys.

Artikels voor volgend nummer binnen vóór 15 augustus !

INHOUD

Woord vooraf	26
Bestuursmededelingen	26
Aktiviteitenkalender	27
18163 A. Annys. Weekdieren aan de Noordbretoense kusten.	28
18164 G. Rappé. Er is in Bretagne veel meer te zien dan alleen maar schelpen.	38
18165 R. Vanwalleghem. Mollusken in de bijvangsten van Oostendse vissers. III.	47
18166 S. Beke. Verslag van de excursie naar Nieuwe Sluis. Mededelingen	50 52
18167 Persbericht	53
E. Eneman. Nieuwe streeplijst verschenen.	56
Oproepen	57
In memoriam	58

WOORD VOORAF

Het was eens te meer kunst en vliegwerk om een respectabele Strandvlo te produceren. Gelukkig was er het dikke Bretagneverslag. Daarom, op het gevaar af in herhaling te vallen: waar blijft uw bijdrage?

BESTUURSMEEDEDELINGEN

Lidmaatschap

Hol eens naar uw rekeninguittreksels en controleer of u uw bijdrage voor de Strandvlo 1984 al hebt betaald. Want u riskeert dat dit het allerlaatste nummer is dat u onder ogen krijgt. Breng dit vlug in orde voor u met verlof vertrekt, en neem deze Strandvlo mee in uw bagage. Kunt u zich idealer strandlektuur voorstellen? En probeer ook eens het Zeepaard, het blad van onze noorderburen. Voor slechts 12.50 gulden, te voldoen op giro 450222 van Piet Vos, Munnikenstraat 43, 3215 KV Leiden, krijgt u zelfs 6 nummers in uw bus.

AKTIVITEITENKALENDER

Om u toe te laten uw weekends beter in functie van de SWG te plannen, vindt u hier een activiteitenprogramma voor de rest van 1984. Er zitten weer een aantal spetterende uitstappen tussen, mis ze deze keer niet.

Zaterdag 30 juni: gaan we naar het natuureservaat 'IJzermonding'. De schorrevegetatie bereikt dan stilaan zijn hoogtepunt. Ertussen en op de slikken krioelt het van wadorganismen, waarop dan weer hele horden steltlopers komen foerageren. Vlakbij ligt ook het rustigste stuk strand van onze kust: Lombardsijde. Verzamelen om 9.30u aan het Albertmonument bij de IJzersluizen.

Woensdag 15 augustus: i.s.m. enkele Oostendse natuurverenigingen gaan we naar een sterk verzoete oude kreek, de Zoutekreek. De schelpen die je er in de kleibanken vindt tonen duidelijk aan dat hier nog niet zo lang geleden de zee het voor het zeggen had. Verzamelen om 14u aan de spoorwegbrug van de baan Oostende-Gistel.

Zaterdag 25 augustus: één van de attracties, succes verzekerd! We gaan snorkelen in het kanaal van Goes bij het Sas van

Goes: tunicaten, fuikhorens, steurgarnalen, 'Japweed', de gevaarlijke kruiskwal,... . Nog niet overtuigd? Lees dan nog eens het verslag in het vorige nummer van onze oktoberexcursie 11. Zeeland in de nazomer... Eigenlijk meer dan een dag waard. niet vergeten: zwempak, duikbril en snorkel - kost slechts een 200Fr en je hebt er voor de rest van je leven plezier van -, zwemvliezen en loodgordel kunnen ev. ook handig, maar absoluut niet onmisbaar, lunchpakket, schepnetjes, vangnetjes, witglazen bokaaltjes (handige zeewateraquaria), onderwaterharpoen thuislaten, om alle ongelukken te voorkomen,... . Verzamelen omstreeks 9u te Sas van Goes, op het einde van het kanaal, tegenaan de Oosterschelde. Booturen Westerscheldeveren: Breskens 7.25, Perkpolder 7.30.

Zaterdag 22 september: binnenhuisaktiviteit. In de bibliotheek van Oostende gaan we oude jaargangen van lokale bladen (Zeewacht, Visserijblad,...) uitpluizen op berichten over aangevoerde of aangespoelde rare zee-organismen. Er kunnen wel eens aardige verhaaltjes uit de bus komen. Verzamelen om 9u aan de Stadsbibliotheek.

Zaterdag 29 september: weer een pareltje, de Boulonnais! Dit gebied hoeft zelfs niet ingeleid te worden. En let op de datum: 't water is nog lekker warm. Daarom beter een paar oude sportschoenen en korte broek, om over de rotsen te klauteren (geen plastiëksandalen, schuiven te gemakkelijk!). Verzamelen om 7.30-7.45u op de markt te Audresselles. Lunchpakket, zakgeld voor een Frans aperitiefje,... . Tot dan.

Zaterdag 27 oktober: naar ons breedste strand, Oostduinkerke. Garnaalkruiers en misschien wel paardevissers aan het werk, veel schelpengruis en een gevarieerd strandprofiel met dito infauna. Voor elk wat wils dus. Verzamelen om 8u aan de tramhalte Oostduinkerke-Duinpark.

november
Zondag 25 oktober: naar het opgespoten strand tussen de oude en nieuwe westelijke havendam te Zeebrugge-Môle. Vooral interessant voor fossielen, van de lagen vóór onze kust. Verzamelen om 9u aan de voet van de dammen.

Zondag 23 december: een semi-klassieker (we deden het in elk geval ook vorig jaar zo), het strand van De Panne, met de Kerstsfeer in de lucht. Verzamelen om 14u aan het Leopoldmonument.

WEEKDIEREN AAN DE NOORDBRETOENSE KUSTEN

A. ANNYS

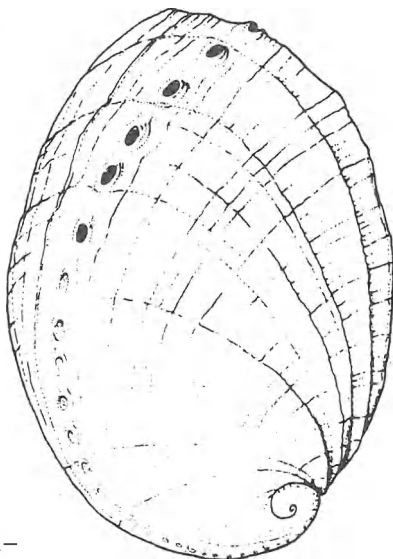
Van 14 tot en met 18 april ging, zoals aangekondigd in de vorige twee nummers van de Strandvlo, de uitstap naar Bretagne door. Voor enkelen onder ons een unieke kans om onze kennis inzake mariene biologie te verruimen. Een aantal deelnemers was er specifiek op uit om vooral weekdieren in hun natuurlijke milieu waar te nemen. Ze kregen daartoe volop de gelegenheid.

Het verblijf ging door te Trébeurden, een kleine toeristische badplaats, met een bescheiden haven, op enkele kilometers van Perros-Guirec. Het uitzicht op het strand is dat van de doorsnee Bretoense kust: verweerde rotskliffen, zandstrand en voor de kust verspreid enkele rotseilandjes, getuigen van de vroegere kustlijn, maar langzaam door erosie van de zee omgevormd tot enkele kale rotsen.

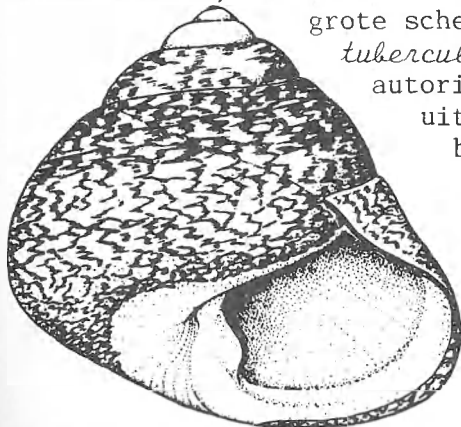
Eerste dag.

Om 7 uur in de morgen zijn alle deelnemers reeds paraat om het morgenmaal te nuttigen, dat ons werd toegereid door Madame Le Floc'h, van wie we de avond tevoren, als vorm van welkom, enkele

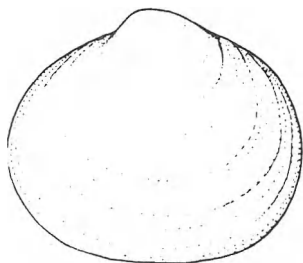
grote schelpen van pas verorberde *Haliotis tuberculata* kregen. Weinigen zien er na de autorit van 11 uur werkelijk vermoeid uit, of weten ze dit misschien te verbergen onder hun geestdrift? Om 9 uur bevinden we ons reeds op het strand. Vandaag staat de baai direct grenzend aan het hotel voor onderzoek op het programma. Onderaan de kliffen stuiten we meteen op enorme granieten blokken die bezaaid zijn met *Mono-*

Haliotis tuberculata

Monodonta lineata

Kellia suborbicularis

donta lineata en *Patella vulgata*. Hier vinden we ook een lid van de familie Littorinidae: *Littorina nigrolineata*, een soort die tot voor kort als een variëteit van *L. saxatilis* beschouwd werd, maar nu het voorrecht geniet om als eigen soort voort te bestaan (1). In de poeltjes, tussen de rotsen, leeft *Patella aspera*. Je kunt ze moeilijk ontdekken, maar wie zoekt naar bobbeltjes begroeid door algen, ontdekt er weldra verscheidene. Het Purperslakje *Thais lapillus* heeft het hier ook naar zijn zin. Nochtans blijkt dit slakje een tegenvaller. Naar Bretoense normen valt het gemiddeld nogal klein uit. In een lege schelp vindt René een levend exemplaar van *Kellia suborbicularis*, een kleine tweekleppige die zowat in alle wereldzeeën terug te vinden is. Onder de rotsen merken enkelen *Philbertia purpurea* op, een lid van de familie Turridae. Enkele ogenblikken later blijkt Willy de vinder van een tweede vertegenwoordiger van deze familie: *Bela nebula*, een slakje dat leeft op *Ulva* sp. *Gibbula umbilicalis*, een gemakkelijk te herkennen tolhoren aan de wijde navel onderaan, komt ook in massa voor.

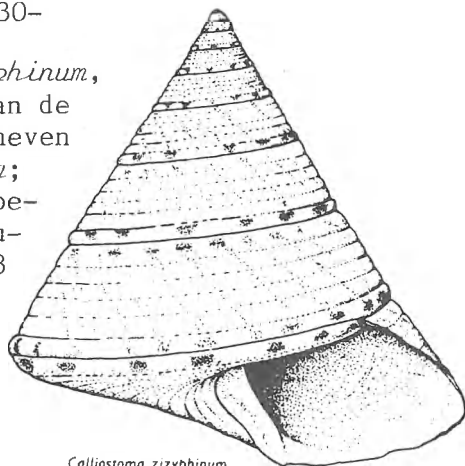
Ondertussen trekt de zee zich steeds verder terug en belanden we op het kleine strandje voor het haventje van Trébeurden. Op het zand vinden we reeds dadelijk de drie soorten tapijtschelpen: *Venerupis aurea*, *V. rhomboides* en *V. pullastra*. Sommige van deze dieren hebben prachtig getekende schelpen. In vele lege schelphelften en onderaan stenen vinden we het Chinese hoedje *Calyptraea chinensis*. Op *Fucus serratus* vinden we zoals reeds zovele malen voordien de Stompe Alikruik *Littorina obtusata* en zijn direkte verwant (die er dan ook enorm goed op lijkt) *L. mariaae*. Sommige rotsen blijken banken vol *Mytilus galloprovincialis* te dragen.

De verschillende rotspartijen zijn gastheer voor de grootste verscheidenheid aan weekdieren: *Ocenebra erinacea*, een murex-soort, volledig overwoekerd door zeepokken en allerlei algen; *Trivia monacha* en *T. arctica*, waarvan het zicht van de omgeslagen mantel rond de schelp menigeen onder ons vol bewondering deed blijven staan om het diertje in zijn natuurlijk element

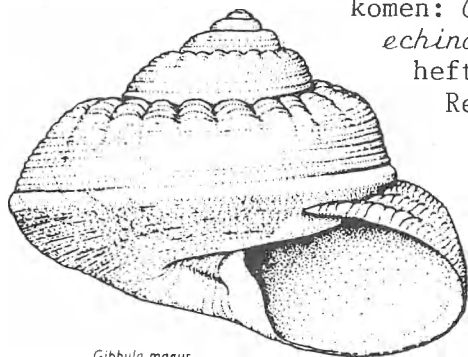
Philbertia purpurea

waar te nemen; *Calliostoma zizyphinum*, die als kleine kegeltjes onderaan de rotsen hangen, en zijn direkte neven *Gibbula pennanti* en *G. cineraria*; *Littorina littorea*, de ons ook bekende alikruik, die hier tot reuzen uitgroeien (een hoogte van 3 cm is geen uitzondering).

Calliostoma zizyphinum

Meer en meer strand komt bloot te liggen, waardoor we ons op een vrijkomend slibgebied wagen. Hier vinden we de diepst levende vertegenwoordiger van de tolhorens: de Knobbelige Tolhoren *G. magus* (2). In het slib kruipen twee soorten Fuikhorens rond: *Hinia reticulata* en *H. incrassata*. Beide zijn aaseters en wie dode zee-sterren of vissen ontdekt ziet meteen de familie fuikhoren zijn middagmaaltje nuttigen. Enkele lokale bewoners zijn onder-tussen ook op het strand verschenen. Ze blijken gewapend met hark en emmer. Deze mensen verzamelen weekdieren met een andere bedoeling dan de onze. Wie ze volgt krijgt al gauw een kleine collectie mollusken te zien, die bij hen in de soep terecht-komen: *Cerastoderma edule*, *Acanthocardia echinata*, alle tapijtschelpen en mes-heften.

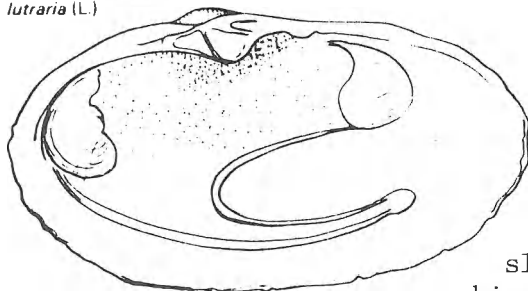
Gibbula magus

Regelmatig blijken sommigen onder ons fonteintjes uit het zand te zien opstijgen. Ze blijken gelijk te hebben, want nadat de spade er bij gehaald werd en we een 40-tal cm diep gegraven hebben, komen prachtexemplaren van *Lutraria lutraria* naar boven.

De hilariteit omtrent deze spui-ters is volledig wanneer sommigen bij het zoeken naar siphokanalen door deze gasten een nat pak bezorgd krijgen. Nog twee Veneridae komen in dit gebied voor en werden dan ook door ons gevonden: *Venus verrucosa* en *Callista chione*.

Wanneer het eb is, ligt een klein *Laminariaveldje* bloot. De gevonden weekdieren blijken hier niet al te veelvuldig voor

Lutraria
lutraria (L.)

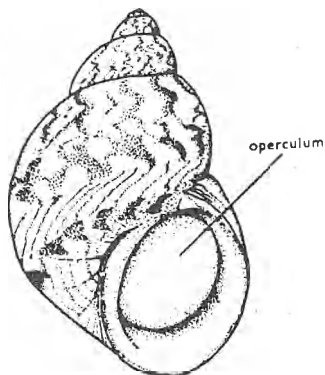

te komen, of ontbrak het ons door het opkomende water aan tijd om grondig te zoeken? Niettegenstaande vonden we *Patina pellucida*, *Lacuna vincta* (twee typische Laminariabe-woners), *Tricolia pullus* en *Rissoa parva* op deze reusachtige wieren. De Vlokkige Naaktslak *Aeolidia papillosa* heeft hier ook zijn verblijf. We vonden

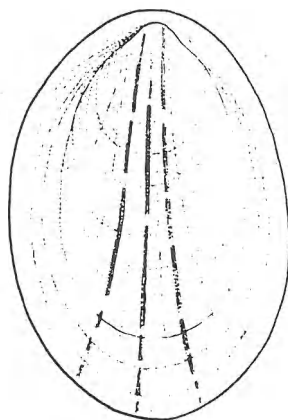
deze soort ook onderaan rotsen, waar ook nog een andere, veel kleinere soort naaktslak gevonden werd: *Goniodoris nodosa*.

We moeten ons nu wel haasten, want de vloed komt opzetten. Voor wie nog nooit aan de Bretoense kusten verbleef, is het moeilijk om zich voor te stellen met welke snelheid het water opkomt. Wie door zijn ijver tijdens het zoeken op een rotspartijtje het tij uit het oog verliest, mag wel eens zwemmend, per boot of helicopter terugkeren.

Bij onze terugkeer naar het land stuitten we nog op enkele exemplaren Zeehaas *Aplysia* sp. Deze naaktslak houdt zich meestal op in zeegras- en wervelden. Het is een planteneter die in sommige jaren veelvuldig kan voorkomen (3). In een plasje heeft René Billiau een dwerginktvisje gevonden *Sepiolo atlantica*. Het is een genoegen om te zien hoe dit kleine diertje zich sierlijk voortbeweegt en zijn schutkleur tijdens het zwemmen voortdurend aanpast aan de ondergrond. Wanneer ik een Grote Mantelschelp *Pecten maximus* blijkt dit vitale diertje nog de reflex te bezit-

Tricolia pullus

Patina pellucida v. *pellucida*

ten zich al klapperend uit de voeten te maken. Het is immers een zwemmende tweekleppige. In mijn hand geraakt de mantelschelp echter niet ver. Op het slib vinden we *Turritella communis*, kanjers van 6 cm groot. Op onze stranden vinden we alleen lege huisjes, maar hier leven de diertjes in de littorale zone.

Tweede dag.

Vandaag staat een excursie naar St-Jacut-de-la-mer op het programma. Enkelen onder ons besloten ter plaatse te blijven om fauna en flora in Trébeurden verder te bestuderen. St-Jacut bevindt zich een honderdtal km oostelijker aan de kust. Het is een ingesloten stadje in een baai, waar bij laag water een strand van een tweetal km blootkomt. Enkele specifieke soorten komen hier voor. Het was dan ook daarvoor dat we de rit deden.

Te St-Jacut wordt aan oesterteelt gedaan en het is dan ook maar logisch dat we voortdurend oesterschelpen *Ostrea edulis* vinden. Wat echter ook in grote getale aanwezig is, is het Muiltje *Crepidula fornicata*, de schrik van iedere oesterkweker. Het is namelijk zo dat dit diertje zich vastzet op de oesterschelp en door de afzetting van zijn uitwerpselen de oesters verstikt en een dunne laag afzet op het aanwezige substraat, waardoor het oesterzaad zich niet kan vasthechten en kapotgaat (4). Volledige ketens van het Muiltje liggen zo maar voor het oprapen. Het spreekt vanzelf dat hier in St-Jacut ook die andere soorten in grote hoeveelheid voorkomen welke algemeen zijn voor de Bretoense kust. Wat ons echter opvalt is de veel groter wordende *Calliostoma zizyphinum* en de veel platter lijkende *Patella vulgata*. De Schaalhorens staan hier duidelijk meer onder de invloed van de branding dan te Trébeurden. Waar Oesters zich op het substraat kunnen vasthechten, blijkt ook *Anomia ephippium* zich te vestigen. We vinden die dan ook op de stenen vastgehecht.

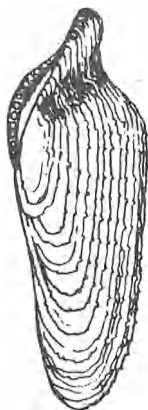
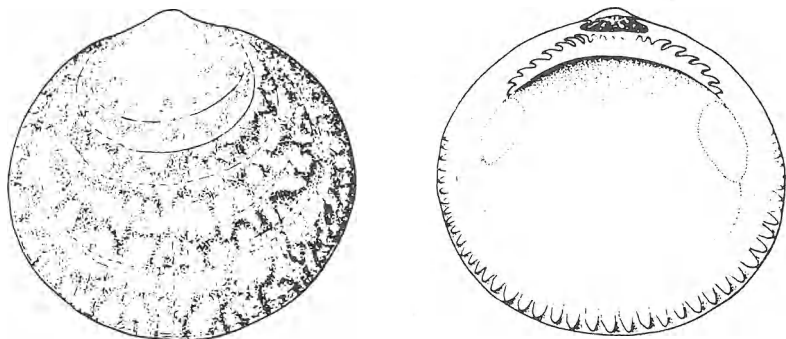

Fig. 180. *Pholas dactylus* (L.)

Tijdens onze speurtocht zijn we elkaar uit het oog verloren. Ik stuit op een slibbank waaruit dode schelpen naar boven steken. Het blijken schelpen te zijn van de Pholade *Pholas dactylus*. In de onmiddellijke nabijheid ontdek ik gaten in het slib. Graven brengt al vlug enkele *Barnea candida* boven. Ze leven zo'n 15 cm diep ingegraven in de klei. Als hier echter dub-

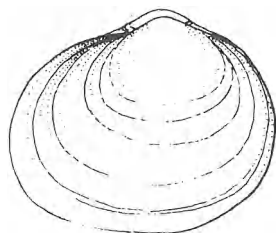
Glycymeris glycymeris

bele kleppen van *Pholas dactylus* te vinden zijn, waarom dan geen levende dieren? Graven tot op een diepte van 50 cm levert enkele levende exemplaren op, die onvermijdelijk beschadigd zijn.

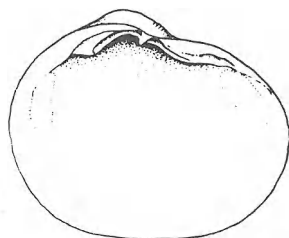
Ook hier komen de bewoners weekdieren opgraven om hun maaltijd mee aan te vullen. Vooral *Venus verrucosa* blijkt hier in trek te zijn. Tapijtschelpen en Kokkels laten ze echter ook niet liggen. Ik wandel met de schelpenvissers mee om hun vangsten te bekijken. We trekken door een zeegrasveld waarin zich *Pandora inaequivallis* blijkt te bevinden. Ze liggen her en der verspreid tussen het zeegras. Een Bretoen haalt levende *Glycymeris glycymeris* boven. Ook deze gaan straks de soep in. Een Bretoen leeft als het ware met de zee.

Op vele rotsen bevindt zich een zwart korstmos *Lychna pygmaea*. Dit is de verblijfplaats voor een kleine tweekleppige: *Lasaea rubra*. Een tijdje goed zoeken leert ons dat dit diertje in massa in het korstmos leeft. Onderaan vele van deze rotsen bespeur ik achtvormige sifogaten. Hierin leven de mesheften. Een truukje om te ontdekken welke soorten hier ingegraven leven, bestaat erin om op het sifogat wat zout te strooien. Na enkele tellen komen de messen zo naar boven. Graven levert bij deze soorten niets op, want zodra je je spade in de grond steekt, trekken zij zich met hun zeer krachtige voet diep in het zand terug. De soorten die ik met het zout bovenhaal, zien er allemaal zeer donker en zwart uit. De samenstelling van de

bodem blijkt ook hier weer kleiachtig te zijn. *Ensis siliqua* (zeker?nvdr) ziet er nochtans goed uit, maar *Solen marginatus* beschikt zelfs niet meer over zijn beige tot bruine kleur. *Ensis ensis* en *E. arcuatus* leven hier ook. Ze komen echter in veel mindere getale voor dan de twee eerder genoemde soorten.

Lasaea rubra

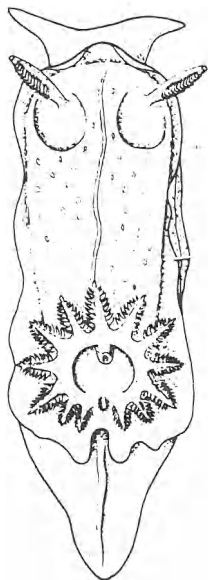

Ook hier komt de vloed nogal vlug opzetten en het is dan ook oppassen geblazen. De lokale schelpenvissers gaan met hark en emmer terug naar de kust en het lijkt mij raadzaam ze te volgen wil ik geen nat pak krijgen. Op de rotten vlak bij de kust vind ik nog *Littorina rudis*. Wanneer we elkaar bij de wagens terugvinden, blijkt Jacques een Olifantstandje *Dentalium vulgare* gevonden te hebben. Het diertje kroop rond op het slik in de oesterbanken

Guido en Katrien die die dag in Trébeurden achtergebleven zijn, hebben bij onze thuiskomst nog enkele verrassingen in petto. Het eerste is hun vissoep die ze aan het brouwen zijn. Als de Bretoenen het eten, wij dan ook, is hun motto. Onder hun meegebracht materiaal bevinden zich *Lutraria lutraria*, *Acanthocardia echinata* en *Laevicardium crassum*. Deze laatste soort wordt door onze vissers regelmatig gevangen. Op onze stranden echter vinden we alleen losse kleppen terug. Guido vond ze echter levend op het slik, in de laagste zone (nvdr. aangerold door stroming of in situ? Wie weet meer over de precieze levenswijze van dit dier?). Ze zijn veel groter dan onze dieren en hebben een prachtig kastanjebruin periostracum over de gehele schelp. Bovendien beschikken ze over een lange, slanke, maar erg krachtige voet waarmee ze zich uit zijn hand probeerden los te werken.

In de emmers van de concurrentie zag Guido ook nog de Wrattige Venusschelp *Venus verrucosa* en Artemisschelp *Dosinia exoleta*. Los op een ander slibbankje lag een doublet van *Thracia papyracea*, mogelijks uit de grond gewerkt door de strandospitters.

Op de onderzijde van een rots vond Guido nog *Ocenebra aciculata*, een kleine murexsoort met een fel roodglanzend lichaam, *Lamellaria* cf. *perspicua*, een dier met een inwendige schelp, dat daardoor verraderlijk goed op een naaktslak lijkt, nog enkele echte naaktslakjes, o.a. *Goniodoris nodosa*, en in een spleet, vastgehecht met stevige byssusdraden: een exemplaar van de Bonte Mantel *Chlamys varia*. Ook hingen er twee types legsels van naaktslakken: sluiervormige witte banden, in een spiraalband afgezet, en lange, dunne, sterk kronkelige slierten.

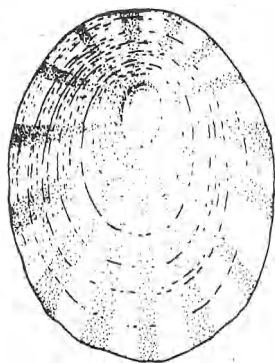
Goniodoris nodosa

Derde dag.

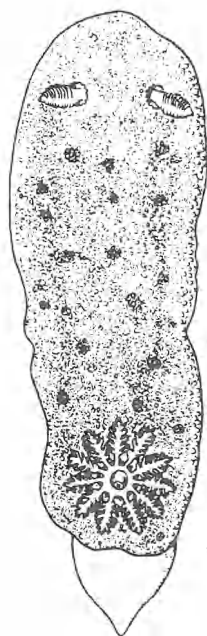
Het is vandaag pas in de namiddag eb, zodat de meesten onder ons zich naar het dorp begeven om proviand in te slaan voor de terugkeer de volgende dag.

René, Rika, Manu en Willy echter trekken er op uit om *Littorina neritoides* te zoeken. Dit kleine broertje van de alikruiken leeft in rotsspleten in de spatzone en heeft alleen nog de zee nodig om zijn eieren in af te zetten. Ze vinden ook massa's *L. saxatilis*, erg kleurrijke schelpjes die in de zonatie onder de Kleine Alikruik leeft.

Na het middagmaal gaan we op onderzoek uit naar Plage de Tresmeur en Plage de Trozoul, twee stranden die zich in de tweede baai (zuidelijkste) van ons dorp bevinden. We stuiten dadelijk op een enorm Laminariaveld en een opsomming geven van alle daarin aangetroffen organismen is titantenwerk. Guido had ter plaatse geen ogenblik rust, iedereen wilde weten welk dier of plant hij of zij gevonden had. Weekdieren waren talrijk genoeg. Onderaan stenen troffen we *Acmaea virginea* aan in het gezelschap van enkele Keverslakken: *Lepidochitona cinerea* en *Acanthochitona communis*. Van deze laatste vonden we 3 reuze-exemplaren, waarvan de grootste een lengte bereikte van om en bij de 5 cm.

Acmaea virginea

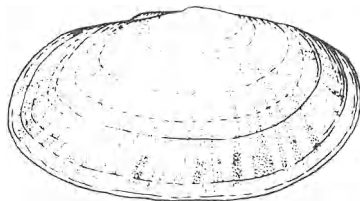
Jorunna tomentosa

Op de Laminariawieren bevonden zich natuurlijk *Patina pellucida* en *Lacuna vincta*. *Rissoa parva* vond hier ook zijn woonst. Het Naaldje *Bittium reticulatum* troffen we levend aan tussen de stenen. Op het wier *Furcellaria fastigiata* vonden we *Tricolia pullus*, een slakje wet een benig, parelglanzend operculum. Zeer regelmatig werd de Zeehaas *Aplysia* sp. en de reuzennaaktslak *Archidoris pseudoargus* gevonden, die ook de andere dagen al was gezien. Moeilijker te determineren was een klein exemplaar van *Jorunna tomentosa*, een ander naaktslakje.

Op de strook strand langs de kademuur leeft *Dosinia exoleta* ingegraven. Deze keer vonden we geen opvallende sifogaten, maar bij het graven naar wormen troffen we dit diertje aan. Willy werd de gelukkige vinder van *Chione ovata* en Pieter vond een lege schelp van *Gari depressa*. Op het strand zelf troffen we ook enkele e-

xemplaren van *Spisula solida* var. *truncata*, een Stevige Strandschelp met het uitzicht van een Halfgeknotte (?nvdr.: als de schelp er uitziet als een Halfgeknotte is het een Stevige; *Spisula* in de voetsporen van *Ensis*?). René vond nog een exemplaar van *Parvicardium minimum*, welke hij achteraf verloor. Je kunt niet alles bijhouden, moet ie gedacht hebben.

's Avonds besloten we ons verblijf met een lekkere Franse maaltijd in een plaatselijk restaurant en nadien werd nog wat nagekaart over ons verblijf. Om drie uur 's morgens was het bijna terug laag water en vier dapperen besloten een nachtwandeling te doen om een frisse neus te halen. Bij de tocht in het pikdonker troffen we enkele Bretoenen aan die met zaklamp en net inktvissen aan het vangen waren.

Gari depressa

Hun emmer zat reeds vol met *Sepia officinalis* en *Loligo vulgaris*. Ook deze die dieren zouden de smaakpapillen van enkele Franse fijnproevers gaan verwennen.

Al met al blijkt het verblijf te Trébeurden een zeer leer-

rijk geheel te vormen. Plannen zijn daarom al in de maak om er volgend jaar opnieuw op uit te trekken. Alvast één ding: de afwezigen hadden eens te meer ongelijk.

Noten

- (1) Fretter, V. & A. Graham, 1980. The prosobranch molluscs of Britain and Denmark. Part 5. p.266 e.v. (the Saxatilis Complex).
- (2) Net als bij wieren kunnen we bij sommige weekdierenfamilies zonaties aanduiden. In Bretagne blijkt dit overduidelijk voor een drietal families. Ik geef de namen op, te beginnen met de soort die zich in de hoogste zone bevindt.

Littorinidae :

Littorina neritoides
Littorina saxatilis-*L. rudis*
Littorina littorea-*L. nigrolineata*
Littorina obtusata
Littorina mariae

Patellidae :

Patella vulgata
Patella intermedia
Patella aspera

Trochidae :

Gibbula umbilicalis
Calliostoma zizyphinum
Gibbula pennanti-*G. cineraria*
Gibbula magus
Gibbula tumida

- (3) Entrop, B., 1966. De zeehaas (*Aplysia punctata* Cuvier). Vita Marina, Buikpotigen : 39-44.
- (4) Fretter, V. & A. Graham, 1981. The prosobranch molluscs of Britain and Denmark. Part 6. p.312.

G. Gezellestraat 8
8400 Oostende

(figuren ontleend aan Beedham, 1972)

ER IS IN BRETAGNE VEEL MEER TE ZIEN DAN ALLEEN MAAR SCHELPEM.

G. RAPPÉ

Om een beetje tegengewicht te vormen tegen de 'collectioneurs de coquillages', zoals we door mevrouw Le Floc'h genoemd werden, wijdde ik mijn aandacht aan de grote verscheidenheid die de Bretoense kusten van mariene fauna en flora bieden. Die verscheidenheid is zo enorm dat dit verslag uiteraard niet van zo'n diepgaand aard kan zijn als het vorige. Toch wil ik u op mijn beurt proberen te overtuigen van uw ongelijk er niet bij te zijn geweest.

Voor gegevens omtrent het gebied dat we bezochten verwijs ik eveneens naar de vorige bijdrage. In het onderstaande leest u dus in principe over alles behalve weekdieren. Bepaalde groepen zullen in het oog springen door onvolledigheid. Door het grote aanbod, moesten we ons ergens beperken. Ik liet mij hierbij leiden door mijn interesse enerzijds en de beschikbaarheid van meegebrachte literatuur anderzijds.

Eerste dag.

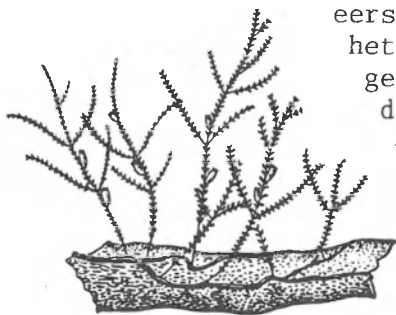

fig.1

Net als in ieder natuurgebied is het eerste wat opvalt als we de kust betreden, het plantaardige leven. Na een zone die gekarakteriseerd wordt door verschillende soorten korstmossen (gele *Xanthoria*/ *Caloplaca*, groene *Ramalina* en zwarte *Verrucaria*), volgen de grote bruinwieren, in een typische zonatie: bovenaan Groefwier *Pelvetia caniculata*, dan Kleine Zeeëik *Fucus spiralis* en tenslotte, in minder duidelijke zones maar vooral in verband met lokale expositie, Blaaswier *F. vesiculosus*, Gezaagde Zeeëik *F. serratus* en Knotswier *Asco-*

phyllum nodosum. Op dit laatste wier vonden we al meteen twee poliepjes: *Clava squamata*, kleine roze knotsjes, in bundeltjes bijeen, en het Kleine Tandhorenkoraal *Dynamena pumila*, (fig. 1) dat bij ons regelmatig aanspoelt. Op en onder de stenen en de kleine schelpengruisstrandjes ertussen vonden we de anemonen *Actinia equina* en de prachtige, soms schijnbaar fluorescerende *Anemonia viridis* (fig.2). Deze anemoon

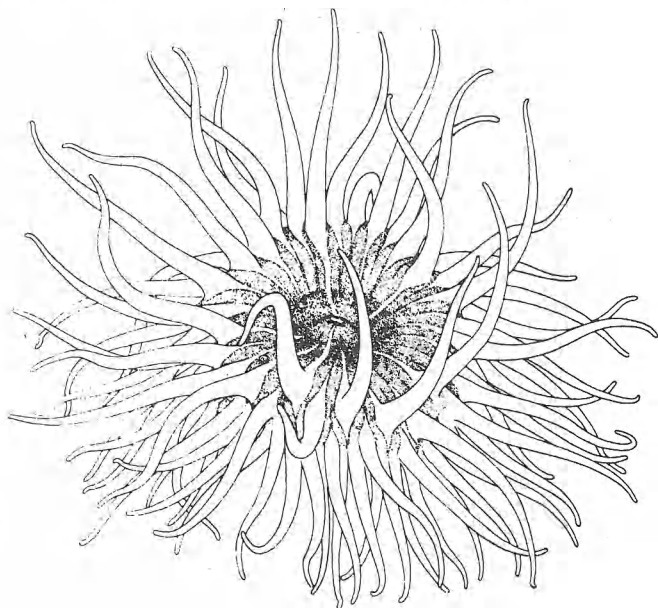

fig.2

kan zijn lange, slanke tentakels niet intrekken en laat ze waaieren in de stroming. Bij deze soort kun je goed het bezit van netelcellen aantonen. Stop je vinger tussen haar tentakels en trek ze terug. Je voelt een duidelijke hapering, te wijten aan de honderden minuscule harpoentjes die zich in je huid hebben geplant. Gelukkig geraken ze niet diep genoeg om werkelijk te netelen. In dit decor kruisen onze blik nog: Strandkrabben *Carcinus maenas*, vooral kleine exemplaren, één enkele Fluwelen Zwemkrab *Liocarcinus puber* en Heremietkreeften *Eupagurus bernhardus*, vermomd als alikruik, fuikhoren of purper-slak. Tussen de wieren wriemelt veel klein grut, dat groten-deels aan dit verslag ontsnapt. Eén mooie uitzondering is de groengele, bijna volledig doorzichtige nemertine *Tetrastemma* cf. *flavidum*. We staan er al een hele tijd bovenop, eer we beseffen dat de zeepokken niet allemaal dezelfde zijn als thuis: talrijkst is *Chthamalus* sp. en ook *Balanus perforatus* komt veel voor. In de kleine geultjes en poeltjes schieten de steurkrab *Palaemon elegans* en het grondeltje *Gobiusculus flavescens* heen en weer. Op de wieren groeien tunicaten als *Botryllus schlosseri* en *Didemnum* sp. en mosdiertjes als *Flustrellidra hispida* en *Electra pilosa*.

Lang blijven we echter niet in deze zone. Het aftrekkend water nodigt ons uit nieuwe terreinen te verkennen. Een staand net komt vrij. Samen met de plaatser inspecteren we de inhoud: 1 Pladijs *Pleuronectes platessa*, 1 Diklipharder *Chelon labrosus*, 2 Gevlekte Lipvissen *Labrus bergylta* en 6 Zwartoglipvissen *Crenilabrus melops*.

In de nabijheid spitten we wat in een strandje. De opbrengst is even veelzijdig als verrassend: Naast Otterschelpen en andere weekdieren leven er ook vele wormen, waarvan we slechts enkele noemen: de sipunculide *Sipunculus nudus* (fig.3), de reuzenzeerups *Sthenelais boa*, *Nephtys* sp., zeer veel *Lanice conchilega* en de prachtigste van allemaal, een 40 cm lange, geelgroene dieseltreinworm *Phyllodoce* cf. *laminosa*. Bulldozerkreeftjes *Urothoe* sp. zwemmen in het insijpelende water rond. Een ander merkwaardig organisme dat we hier erg algemeen aantreffen is een in het zand levende zeekomkommer met een wormvormig lichaam, *Leptosynapta* sp.. Hier en daar op de blootkomende platen groeit Groot en/of Klein Zeegras *Zostera marina* resp. *Z. noltii*. In een dergelijk zeegrasveld woont ook de sedentaire borstelworm *Sabella pavonina*, met zijn waaiervormige tentakelkrans. In het front van een uitdeinend golfje dreef een vervellingshuid van een gravende kreeftachtige, met een eigenaardige schaar: *Upogebia stellata* (fig.4).

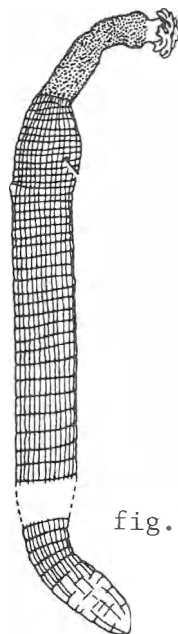

fig.3

Op de rotsen, vooral aan de onderzijde, was geen cm² onbegroeid: mosdiertjes, neteldieren,... verdrin-

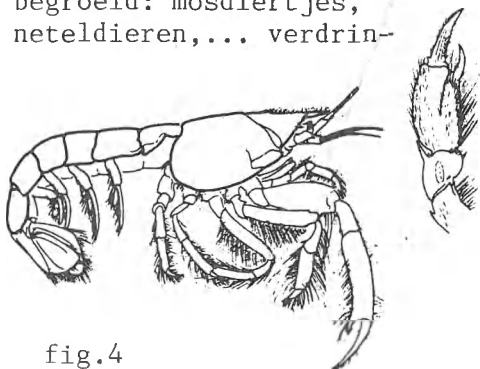

fig.4

gen mekaar of groeien gewoon over mekaar. Daarop komen dan weer predatoren en afvaleters af. Anemonen die we nog niet noemden, zijn o.a. de Zeean-jelier *Metridium senile*, de Zeedahlia *Tealia felina* en de Wrattige Zeeanemoon *Bunodactis verrucosa* (fig.5). De onregel-

(fig.6)

matige zeepok *Verruca stroemia* vinden we zowel op rots als op de voet van een kelpwier. Op geen enkele steen ontbreekt het Porceleinkrabbetje *Porcellana longicornis*, af en toe in het gezelschap van een Ruig Krabbetje *Pilumnus hirtellus*. Van het Ganzevoetje *Asterina gibbosa* werden een 6-tal exemplaren gevonden. De wieren zijn het duidelijkste voorbeeld van een groep die stiefmoederlijk behandelt werd door de deelnemers. Een aantal opvallende zonatievormers noemden we reeds in het begin. Andere opvallende bruinwieren zijn uiteraard de grote kelpwieren Suikerwier *Laminaria saccharina*, Vingerwier *L. digitata* en de stijfstelige vorm(en) *L. hyperborea/ochroleuca*. Ertussen en in de poeltjes de voorjaarswiertjes *Dumontia incrassata* *Scytosiphon lomentaria* en het blaasvormige *Leathesia difformis*, dat op andere wieren groeit. Vergeten we ook niet *Bifurcaria bifurcata*, Vezelwier *Cystoseira baccata* en Hauwwier *Halidrys siliquosa*. Riemwier *Himantalia elongata* zagen we alleen als aangespoelde stengels. In een rotspoeltje duikt af en toe een exemplaar van het Japans Bessenwier *Sargassum muticum* op. Roodwieren zijn er in alle vormen en kleurschakeringen: Iers Mos *Chondrus crispus* en het er sterk op gelijkende Kernwier *Gigartina stellata*, *Polyides rotundus* en *Furcellaria fastigiata*, ook erg op elkaar lijkend, *Gelidium* sp., Koraalwier *Corallina officinalis*, dat

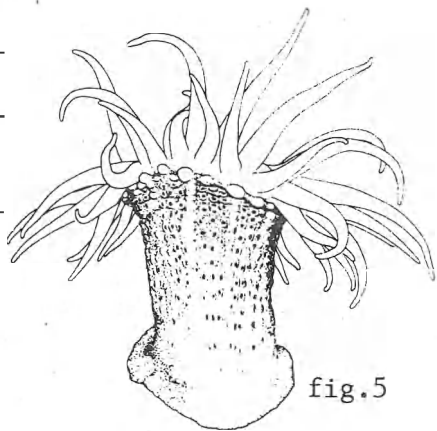

fig.5

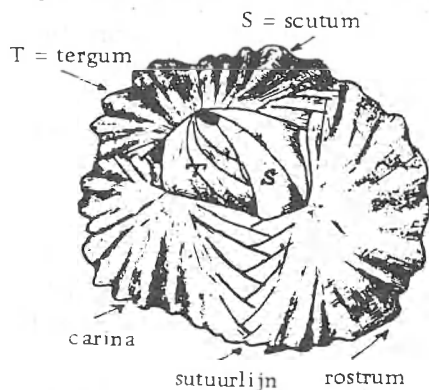

fig.6

samen met andere kalkincrusterende vormen (*Lithothamnion* sp.) vooral talrijk is in de warme getijdepoeltjes, Horentjeswieren *Ceramium* div.sp., *Lomentaria articulata*, *Laurencia* sp., de stevige lappen van *Palmaria palmata* en tere bladachtige vormen (*Phycodrys/Delesseria*). Bij de groenwieren geldt als opvallendste verschijning het Viltwier *Codium*

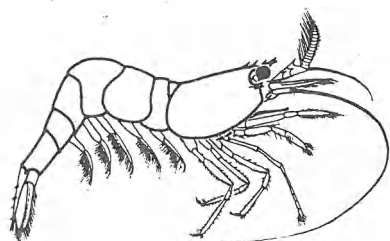

fig.7

sp. De garnalen *Palaemon serratus*, *Thorulus cranchi* (fig.7) en *Hippolyte varians* bleken niet zeldzaam. En de krab *Pisa tetraodon* mag rustig doorgaan voor het Achtste Wereldwonder: de Wandelende Tuinen van Trébeurden, begroeid als ze is met allerlei wieren en andere organismen (fig.8).

Tweede dag.

Terwijl de meesten naar St-Jacut gingen, waar nog niet bekomen van de rijkdom ter plekke. We spitten wat die dag maar gingen ook de rotsen weer bekijken. Naast de algemene Broodspoons *Halichondria pinnacea* herkenden we *Sycon* sp., *Grantia compressa*, *Hymeniacion* sp. Het mosdiertje *Bugula* cf. *turbinata* hing hier en daar te bengelen. De vele korstvormende soorten lie-

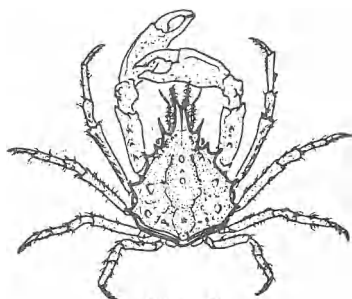

fig.8

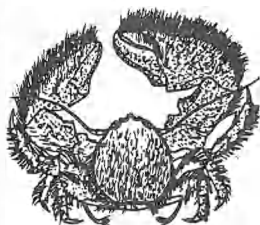

fig.9

ten we links liggen, net zoals de meeste tunicaten. Van deze groep vermelden we nog *Dendrodoa grossularia* en *Botrylloides leachi*. Helemaal in een spleet teruggetrokken zaten drie zeekomkommers, die we er zonder ernstige beschadiging niet van tussen zouden hebben kunnen halen. We hebben ze laten zitten, temeer omdat het de enige waren die we gedurende ons hele verblijf zagen. Daarom moeten we u de identiteit ervan schuldig blijven. Bij onze terugkeer verzamelden we nog vlug wat 'fruits de mer', o.a. Otterschelpen, Kokkels, Schaalhorens, Mesheften, Gedoornde Hartschelpen. Tijdens onze smakelijke maaltijd, met een goed glas witte wijn, bleef de lokale fauna ons

verrassen: uit een Kokkel *Cerastoderma edule* (of is het edulissime?) kwam een koppeltje Erwtekrabbetjes *Pinnotheres pisum* te voorschijn. De avond tevoren hadden we er ook eentje opgedoken uit een mossel, in het restaurant te Ploumanac'h !

Die van St-Jacut hadden ook enkele mooie dingen mee, o.a. Harige Porceleinkrabbetjes *Porcellana platycheles* (fig.9) en twee exemplaren van een andere soort gravende tienpootkreeft, *Callinassa laticauda* (fig.10). Ook het Ganzevoetje hadden ze er gezien.

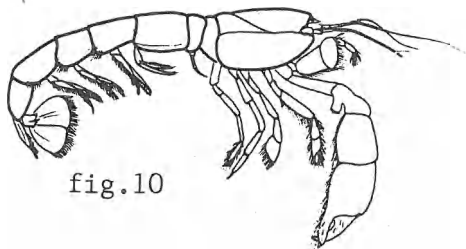
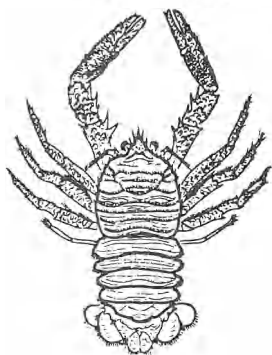

fig.10

Derde dag.

De laatste dag ging het naar de zuidkant van het schiereiland Le Castel, net aan de zuidrand van het dorp. Het biotoop dat we bezochten was opnieuw rotskust, tot in de Laminariazone. Soorten die reeds eerder werden gemeld van een

G. squamifera

dergelijk gebied worden hier meestal niet herhaald. Niettemin vonden we hier nog heel wat interessante zaken. Dat gold overigens ook voor de mollusken (zie vorig verslag). Het begon al met de talrijke exemplaren van *Galathea squamifera*, in alle formaten. Hier vonden we ook de beide porceleinkrabbetjes *Porcellana longicornis* en *P. platycheles*, de laatste zelfs het talrijkst. Op het eerste gezicht soms verward met het Ruig of Harig Krabbetje *Pilumnus hirtellus*, dat er ook zat, waren de jonge exemplaren van de Noordzeekrab *Cancer pagurus*. De Fluwelen Zwemkrab *Lio-*
carcinus puber bleek erg gewoon. Op de onderkant van stenen, bij het keren, probeerden bepaalde 'slijmpjes zich snel uit de voeten te maken. Het waren zeerupsen van de soort *Halosydna gelatinosum*, van aspect erg verschillend van onze vertrouwde *Lepidonotus squamatus*. De kreten van opwinding bij het proberen vatten

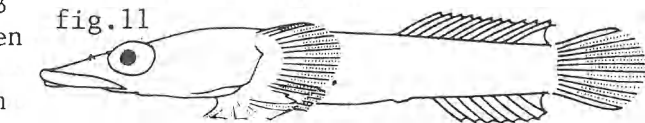

fig.11

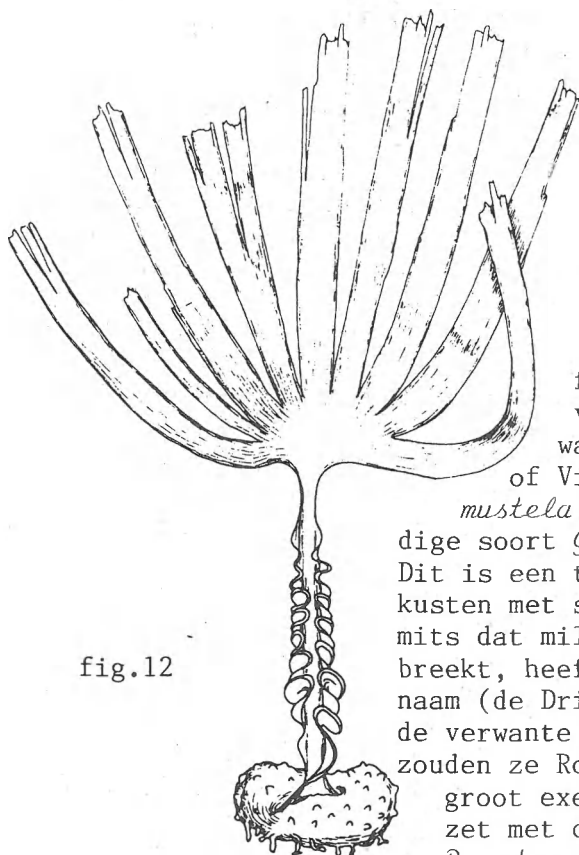

fig.12

van een visje waren niet uit de lucht. Algemeenst was hier het Botervisje *Pholis gunnellus* en af en toe probeerde een Wormzeenaald *Nerophis lumbriciformis* tussen de roodwieren te verdwijnen, waar hij met zijn wijnrode kleur perfect gecamoufleerd is. Van kleur sterk vergelijkbaar, roodbruin, waren de meunen: de Gewone

of Vijfdradige Meun *Ciliata mustela* en een algemener driedradige soort *Gaidropsarus mediterraneus*. Dit is een typische soort voor rotskusten met sterke wierbegroeiing. Vermits dat milieu in de lage landen ontbreekt, heeft ze ook geen nederlandse naam (de Driedradige Meun bij ons is de verwante soort *G. vulgaris*). We zouden ze Rotsmeun kunnen noemen. Een groot exemplaar was bovendien bezet met de parasitaire copepode *Pseudocaligus brevipedis*: een 10-

tal vrouwtjes met eierzakken gleden, met tussenpozen, snel heen en weer over de huidslijm laag. Ze bevonden zich allemaal in het voorste deel van het dier, op het achterste deel van de kop en de overgang naar het lijf. Ze schijnt in Frankrijk nog niet zo dikwijls gevonden te zijn. Twee andere visjes die we nog niet eerder zagen, zijn de Rotsgrondel *Gobius paganelus* en een soort zuigvisje, *Lepadogaster candollei* (fig.11). Een wier dat erg goed lijkt op Vingerwier, maar er vooral van verschilt door de opgezwollen voet en de op de randen erg gekrulde steel, is *Saccorhiza polyschides* (fig.12). De binnenwand van de voet van het enige exemplaar dat we zagen, was volledig bezet met een laagje eieren, bewaakt door een koppeltje *Gobiusculus flavescens*. Zo'n laagje eieren hadden we eerder al gevonden aan de binnenkant van grote losse

schelpkleppen, op de slik-

Ingebed in een we de typische zee-
casta spongico-
nen willen we
ten *Disto-*
gus en de
aris en
ster-
gro-

Marthasterias glacialis.
Eén arm ontbreekt.

jes her en der.

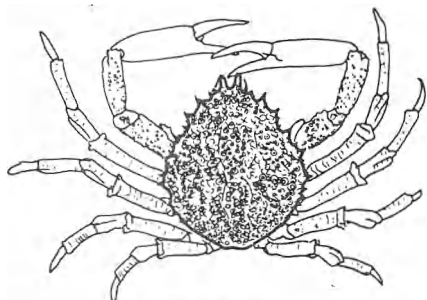
stukje spons vonden
pok voor dat milieu: *A-*
la. Van de onderkant van ste-
verder nog vermelden de tunica-
mus variolosus en *Morchellium ar-*
stekelhuidigen *Psammechinus mili-*
Asterina gibbosa. Een klein slang-
retje ontsnapte aan determinatie. Een
te soort zeester, waarvan er een 5-tal
werden gevonden toen het water op het
laagst was, is *Marthasterias glacia-*
lis. De kleur van de exemplaren liep
sterk uiteen, van vuilbeige tot he-
melsblauw. Ik weet niet of ze
een nederlandse naam heeft,
maar een toepasselijker dan
'Spijkerzeester' lijkt me
moeilijk te vinden. Met
een vondst van een
dooie Helmkrab *Corys-*
tes cassivelaunus wil
ik de beschrijving
van dit gebied af-
sluiten.

tje lagen enkele
drijvende bakken waar-
grote krabben en vooral

In het haven-
'viviers' - grote
in de vissers
de 'Araignées'

Maia squinado (fig.14) levend bewaren tot de
marktprijs interessant is - op het droge. Daar-
in lagen allerlei verdroogde organismen: zeepok-
ken en krabbetjes en, vermeldenswaardig, Gewone
Eendemossels *Lepas anatifera*. Die soort vond ik
ook los in het zand, in de vloedlijn van het

baaitje ten noorden van ons hotel. Daar lagen ook enkele ei-
kapsels van haaien en roggen: 3 ex. van de Blonde Rog *Raja*
brachyura, 1 ex. van de Stekelrog *R. clavata* en 1 ex. van de
Hondshaai *Scyliorhinus canicula*. De vegetatie, die trouwens
nog niet optimaal ontwikkeld was, bestond uit typische vloed-

Maja squinado

Blauwe Zeedistel *Eryngium maritimum*.

Tot slot nog een waarneming, gedaan na het vertrek van de meesten. Het milieu van de kleine tweekleppige *Lasaea rubra*, het korstmosje *Lichina pygmaea*, bleek ook steevast bewoond door een minuscule pissebed: *Campecopea hirsuta*. Ik vond ze zowel bij de Pointe de Sec'h (in de buurt van Trébeurden) als op de terugweg te Erquy.

En met dit kleine beestje wil ik een punt zetten achter het verslag van dit grootse gebeuren: onze eerste Bretnagnereis.

(illustraties bij dit verslag werden ontleend aan Wolff, 1965; Holthuis, 1961; Wheeler, 1978; Hiscock, 1979; Allen, 1967; Leloup, 1952; Gibbs, 1977 en Manuel, 1981)

Cootveld 3
9131 Beervelde

Résumé

Les organismes marins non-mollusques (article ci-dessus) et les mollusques (article précédent) qui ont été observés lors d'un séjour en Bretagne, du 15 au 17 avril 1984 à Trébeurden et le 16 avril 1984 à St-Jacut, sont rapportés.

MOLLUSKEN IN DE BIJVANGSTEN VAN OOSTENDSE VISSERS.III.

R. VANWALLEGHEM

III. DE VISSERIJ OP IJSLAND

Zoals we in de inleiding van deze bijdrage reeds schreven is de visserij op IJsland stervende. De tijd van de stoere IJslandvaarders ligt reeds ver achter ons en wanneer deze lijnen geschreven worden, vissen nog slechts drie eenheden van onze vloot in IJslandse wateren. Geografisch gezien heeft IJsland weinig te maken met onze West-europese molluskenfauna, doch daar in veel Belgische collecties schelpen voorkomen van IJslandse oorsprong, denken we dat het nuttig is aan te tonen welke soorten deze visserij oplevert. Alle vernoemde soorten werden gevestigd in Zuid- en West-IJsland. Ze komen meestal uit diep water, waarbij we 210 m als maximum noteerden.

fig.1

Scaphopoda

Dentalium agile M.Sars, 1872

Dentalium sp.

Bivalvia

Lionucula tenuis (Montagu, 1808)

Nuculana pernula (Müller, 1776)

Acar nodulosa (Müller, 1776)

Bathyarca pectunculoides septentrionalis (G.O.Sars, 1875)

Amygdalum phaseolinum (Philippi, 1844)

Musculus niger (Gray, 1824)

Camptoneustes striatus (Müller, 1776)

Delectopecten vitreus (Gmelin, 1798) fig.1

Pseudamussium septemradiatum (Müller, 1776)

Chlamys sulcata (Müller, 1776)

Lima excavata (Fabricius, 1779)

Astarte sulcata (Da Costa, 1778)

Astarte crebriostata Forbes, 1847

Tridonta borealis Schumacher, 1817

Hiatella arctica (Linné, 1767)
Panomya spengleri (Valenciennes, 1833)
Cuspidaria obesa (Loven, 1846)

Gastropoda

Trichotropis borealis Broderip &
 Sowerby, 1829) fig.2
Natica clausa (Broderip & Sowerby, 1829)
Trophonopsis clathratus (Linné, 1767)
Beringius turtoni (Bean, 1834)
Volutopsius norvegicus (Gmelin, 1791)
Colus islandicus (Gmelin, 1791)
Colus glaber (Verkrüzen, 1876)
Siphonorbis ebur (Mörch, 1869) fig.3
Neptunea antiqua despecta (Linné, 1758)
Buccinum sp.
Buccinifusus berniciensis (King, 1846)
Admete viridula (Fabricius, 1780)
Oenopota turricula nobilis (Moeller, 1842) fig.4
Oenopota declivis (Lovén, 1846)
Oenopota decussata (Couthouy, 1839)
Oenopota cancellata (Mighels & C.B.Adamq, 1842)
Typhlomangelia nivalis (Lovén, 1846)

Bibliografie

- Forbes, E. & S.Hanley, 1849-53. A History of British Mollusca, and their Shells. 4 Vols, van Voorst, London.
- Fretter, V. & A.Graham, 1976-82. The Prosobranch Molluscs of Britain and Denmark. 7 parts, Angus Graham Associates, Reading.
- Gilson, G., 1900. Exploration de la Mer sur les côtes de la Belgique en 1899. Polleunis & Ceuterick, Bruxelles. 81 p.
- Kerckhof, F., 1980. Studie van het macrobenthos ter hoogte van de Belgische kust. Licentiaatsverhandeling, Gent.
- McMillan, N.F., 1968. British Shells. Frederick Warne & Co.Ltd, 196 p.
- Nordsieck, F., 1968. Die Europäischen Meeres-Gehäuseschnecken (Prosobranchia) vom

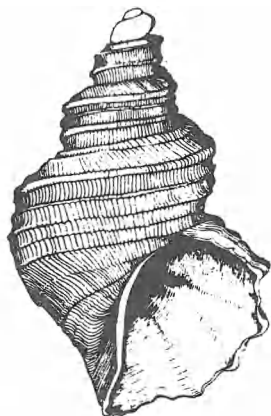

fig.2

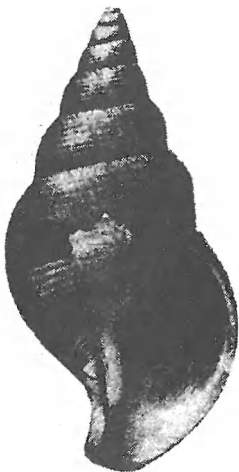
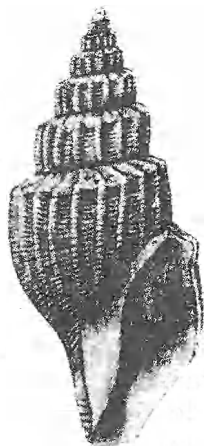

fig.3

- Eismeer bis Kapverden und Mittelmeer. Gustav Fisher Verlag, Stuttgart. 268 p.
- Nordsieck, F., 1969. Die europäischen Meeresmuscheln (Bivalvia) vom Eismeer bis Kapverden, Mittelmeer und Schwarzes Meer. Gustav Fisher Verlag, Stuttgart. 256 p.
- Nordsieck, F., 1972. Die europäischen Meeresschnecken (Opisthobranchia mit Pyramidellidae; Rissoacea) vom Eismeer bis Kapverden, Mittelmeer und Schwarzes Meer. Gustav Fisher Verlag, Stuttgart. 327 p.
- Oskarsson, I., 1962. Skeldýrafána Islands 2. Saeniglar Med Skel (Gastropoda Prosobranchia & Tectibranchia). Prentsmidjan Leiftur H.F., Reykjavik. 167 p.
- Oskarsson, I., 1964. Skeldýrafána Islands 1. Samlokur I Sjö (Lamellibranchia). Bókautgáfan Asó. Reykjavik. 123 p.
- Tebble, N. 1966. British Bivalve Seashells. The British Museum (Natural History), London. 212 p.
- Ziegelmeier, E., 1973. Die Schnecken (Gastropoda Prosobranchia) der deutschen Meeresgebiete und brackigen Küstengewässer. Biologische Anstalt Helgoland, Hamburg. 66 S.
- Ziegelmeier, E., 1974. Die Muscheln (Bivalvia) der deutschen Meeresgebiete. Biologische Anstalt Helgoland, Hamburg. 64 S.

Frère Orbanstraat 59
8400 Oostende

fig.4

VERSLAG VAN DE EXCURSIE NAAR NIEUWE SLUIS

S. BEKE

Na enig misverstand of we nu in Goes of Groede moesten zijn, waren we toch op zondag 18 maart om 7u15 's morgensvroeg bij het kerkje te Groede.

Na een uurtje wachten konden we dan toch met 4 man ver-

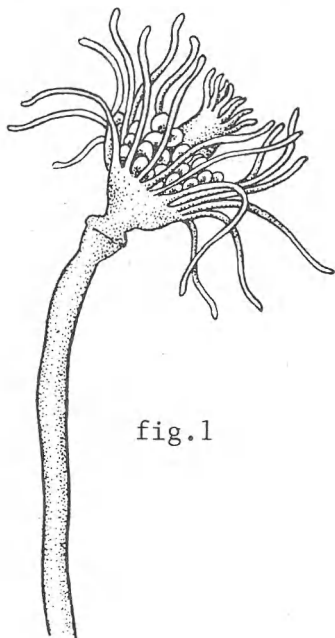

fig.1

trekken naar Nieuwe Sluis. Met opgezette kragen, warme handschoenen en rubberen laarzen trokken we naar de eerste golfbreker. Op het eerste gezicht was er niet veel te vinden. Eerlijk gezegd had ik al goesting om naar een volgende golfbreker te gaan. Gelukkig was Guido Rappé mee die wist waar en wat we moesten zoeken.

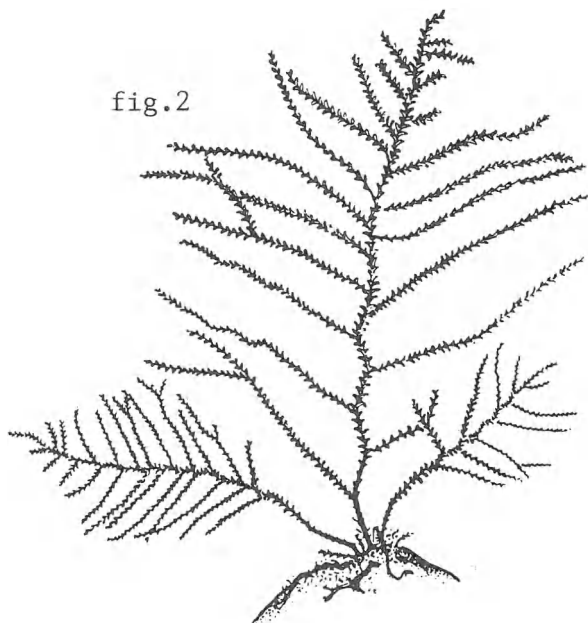
Op het uiteinde van de golfbreker zagen we aan de onderkant van de stenen draadjes hangen met een oranje druppeltje aan. Dat bleek de Gorgelpijppoliep *Tubularia larynx* (fig.1) te zijn, die daar redelijk massaal voorkwam. Iets ervoor hadden we al Brood-sponzen *Halichondria panicea* tegengekomen, zowel veel volwassen als een aantal juveniele exemplaren. Terwijl we die Brood-sponzen nader onderzochten, vond Guido een levende Fluwelen Zwemkrab *Liocarcinus puber*. Het was een prachtig blauw-paars gekleurd exemplaar. Toch even kijken of het een vrouwtje of een mannetje was. Deze was

een vrouwtje doordat de driehoek op haar buik groter is, en als je ze openklapt, staan er 4 paar behaarde pootjes op. Dit driehoekje is openklapbaar want daar draagt ze haar eitjes. Het mannetje echter heeft een kleinere (nvdr.: smallere) driehoek en maar één onbehaard paar 'pootjes'. (Nvdr.: die driehoek is in feite het achterlijf dat, in tegenstelling tot de kreeft, weinig ontwikkeld is en tegen het kopborststuk omgeklapt.)

Later vonden we in de vloedlijn nog 2 dode fluwelen zwemkrabben.

Op de gehele golfbreker waren er natuurlijk veel poliepen te vinden: o.a. de Harige Vliescelpoliep *Electra pilosa* (nvdr.: eigenlijk een mosdiertje) op vb zeepokken, de Ruwe Zeerasp *Hy-*

fig.2

dractinia echinata, die hier over stenen groeide, het Zee-dennetje *Abietinaria abietina* (fig.2), de Zeecypres *Sertularia cupressina* en de reeds vermelde Gorgelpijp-poliep.

Ook werd een enkele Schelpkokerworm *Lanice conchilega* gevonden. Aan de oosterzijde van de golfbreker groeide Blaaswier *Fucus vesiculosus* samen met Iers mos *Chondrus crispus* (fig.3). Beide waren fertiel.

We vonden uiteraard heel wat schelpen waaronder de Mossel *Mytilus edulis*, een dode witte Purperslak *Thais lapillus*, vrij veel

Muiltjes *Crepidula fornicata* en niet te vergeten de alikruiken: de Gewone Alikruik *Littorina littorea* en de Ruwe Alikruik *L. saxatilis*. Ook noteerden we enkele Platte Slijkgapers *Scrobicularia plana* (fig.4).

Soms vonden we onder stenen enkele Zeesterren *Asterias rubens* dicht bij elkaar gekropen. Ze hadden het misschien ook zo koud?

We trokken dan verder langs het strand richting Cadzand. Op de 3 km vloedlijn die we afwandelden vonden we een vijftiental carapaces van de Noordzeekrab *Cancer pagurus* en nu en dan een losse poot van de soort. Op de volgende golfbreker werd er een juveniele zwemkrab *Liocarcinus holsatus* aangetroffen.

Aan de afwateringsmonding in het baaitje vonden we enkele 'Portugese' oesters *Crassostrea* sp. Het waren nog zeer kleine exemplaartjes. Voorbij de baai was er tussen de golfbrekers een plaats waar veel slib aan het oppervlak kwam, volgens Guido een verdronken polder. Daar werden Kokkels *Cerastoderma edule* en Platte Slijkgapers

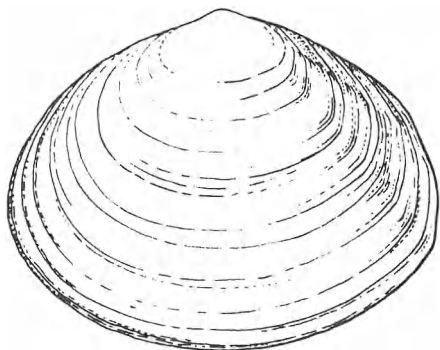
fig.3

massaal gevonden.

We hebben natuurlijk niet de hele tijd naar onze voeten gekeken. Op zee zaten vijf Eidereenden, op het strand twee Bergeenden en op de Golfbrekers was er beweging van Scholekster, Steenloper en Paarse strandloper. Een Zwarte Ruiter vloog over.

Alhoewel het spreekwoord "hoe meer zielen, hoe meer vreugd" altijd opgaat, hebben wij, met ons viertjes, ons best geamuseerd. Vooral achteraf bij de opwarming in het Heineken-café.

Dilbeeklaan 59
8400 Oostende

Scrobicularia plana

MEDEDELINGEN

Zeewierentabel

De J.N.M. (vroeger B.J.N.) uitgeverij ruimt zijn stocks op. Als u zich de zeewierentabel nog niet had aangeschaft, is het nu het ideale moment: deel 1 kost 100Fr, de delen 2 en 3 elk 75Fr (vroeger resm. 160 en 120Fr). Bestellen kan rechtstreeks: Kortrijksepoortstraat 140 te Gent, of via uw redakteur.

Bruinviskreng

Eind mei is te Nieuwpoort een 'dolfijntje' aangespoeld, waarschijnlijk een bruinvis. Het K.B.I.N. wilde het kreng bergen, voor haar wetenschappelijke collectie. Toen haar mensen ter plaatse kwamen, was het verdwenen. Weet iemand wat er mee gebeurd is? Antwoorden kan via uw redakteur.

PERSBERICHT

Van het Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek te Yerseke ontvingen wij een persbericht omtrent een rapport dat de bibliografische referenties bevat van biologisch en milieu-onderzoek dat in de Grevelingen, de afgesloten zeearm boven de Oosterschelde, verricht werd gedurende meer dan een kwarteeuw. Het rapport bestaat een twee delen : deel I bevat de referenties, deel II de verzamelde samenvattingen van het gros ervan. Samen zijn deze delen goed voor 319 blz. Het verscheen in de reeks 'Rapporten en verslagen' als rapport 1984-5, april 1984. Geïnteresseerden kunnen dit rapport verkrijgen door storting van 15 gulden op postrekening 660118 t.n.v. K.N.A.W. Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek, Vierstraat 28, Yerseke.

NATUUR, MILIEU EN LANDSCHAP VAN DE GREVELINGEN :

EEN BIBLIOGRAFISCH OVERZICHT

Regelmatig wordt er door het Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek te Yerseke een bibliografie uitgebracht over het gehele Deltamilieu. De voorliggende bibliografie gaat enkele stappen verder en richt zich op één gebied in de Delta dat sterk in de belangstelling staat, nl. de Grevelingen. De hoeveelheid informatie over de Grevelingen is sinds de afsluiting in 1971 zeer sterk gestegen. Er zijn momenteel 966 literatuurtitels over dit gebied gerubriceerd. De bedoeling van deze bibliografie is om een samenvatting te geven van de beschikbare kennis tot en met december 1983. De titels met auteurs zijn alfabetisch gerangschikt. Daarnaast is er een uitgebreid trefwoorden-systeem toegepast. Bovendien is er van de meeste titels een samenvatting opgenomen om de informatie zo goed mogelijk toegankelijk te maken.

Deze bibliografie reflecteert een stukje geschiedenis vóór en na de Ramp van 1953. Vóór 1953 is er sporadisch aandacht besteed aan de Grevelingen (19 titels). Het biologisch onderzoek was vooral taxonomisch of beschrijvend van aard. De meeste publikaties hebben betrekking op de visserij. Met name de mosselcultuur komt regelmatig aan de orde. De Grevelingen

was toendertijd een belangrijk mosselkweekgebied. Over de fysische aspecten van de waterkwaliteit is ook het een en ander geschreven. Twee thema's waaraan aandacht is geschonken dienen hier vermeld te worden : de zeehonden in het Brouwershavensche Gat en de vegetatie van het Springersgors bij Ouddorp.

In de periode 1953-1970 neemt de informatiestroom enigszins toe. Het Delta Instituut wordt in 1957 opgericht en vanuit dat centrum valt een duidelijke belangstelling te constateren voor natuur- en milieuontwikkelingen in de Grevelingen. Na 1970 is er echter sprake van een informatie-explosie die tot aan 1982 doorgaat (van 13 publikaties in 1970 naar 101 in 1982).

De belangstelling voor de gang van zaken in het Grevelingenmeer neemt na de afsluiting in mei 1971 opvallend toe. De Nederlander is mobiel geworden, de verbindingen zijn een stuk verbeterd en het meer wordt als het ware ontdekt door grote groepen belangstellenden (sportvisser, sportduikers, watersporters en oeverrekreanten), die binnen korte tijd hun eigen publiciteit meebrengen. In de visserijwereld verleggen de belangen zich van de mosselkulturen naar de visserij op aal- en oostervis. Verder moet genoemd worden ; de -in algemene zin - in de jaren 1960 sterk toegenomen belangstelling vanuit de maatschappij voor waarden van natuur en milieu. Natuurbehoud gooide hoge ogen, ook in de Grevelingen en dit vond zijn weerklink in de aandacht die er van de kant van natuurwetenschappers aan besteed werd. De Grevelingen is planologisch gezien altijd een rustig gebied gebleven, zonder stedelijke of industriële agglomeraties. In de Nieuwe Inrichtingsschets werd het accent van recreatie verschoven in de richting van het natuurbehoud.

De onderzoekers die zich met natuur, milieu en landschap bezighielden verlegden het accent van het beschrijvende oecologische werk naar een benadering die meer op de processen en de verklaringen daarvan gericht was. Veel van dit onderzoek is van meet af aan op de praktijk gericht geweest. Het nieuwe zout Grevelingenmeer -uniek in zijn soort- diende goed te worden beheerd en ingericht en daar is kennis voor nodig. De publikaties geven daar blijk van : er wordt ondermeer gezocht naar inzichten in de processen van produktie en afbraak in het water, naar een zo natuurlijk mogelijk mogelijke ontwikkeling van de vegetatie en de broedvogelstand op drooggevalen platen en naar een optimale ontwikkeling van het oesterbestand.

Het aantal publikaties per aandachtsveld weerspiegelt de natuurwetenschappelijke belangstelling voor het gebied. Vooral de plantengroei en de vogelbevolking op de drooggeval-
len platen kregen nogal wat aandacht. Veel publikaties handelen over de (goede!) waterkwaliteit en de manier waarop die nog verbeterd kan worden. Een aanzienlijke hoeveelheid onderzoek is gestoken in de ontwikkelingen in en op de onderwaterbodem : schelpdieren, wormen, zeegras etc. . Er is opmerkelijk veel aandacht voor de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het meer. Onderzoekers hebben zich afgevraagd : hoe reilt en zeilt dit grote meer nu het is afgesloten van de Noordzee ? Van de kant van de overheidsinstituten is de belangstelling voor de natuurwetenschappelijke ontwikkelingen in het Grevelingenmeer groot. Verreweg het meeste onderzoek is gedaan -al of niet in opdracht van de beheerder- door het Delta Instituut in Yerseke en Rijkswaterstaat Deltadienst Milieu en Inrichting in Middelburg (DIHO 35% en Rijkswaterstaat DDMI 25% met een zekere overlap). In grote lijnen nam het Delta Instituut de wetenschappelijke studies voor zijn rekening terwijl Rijkswaterstaat Deltadienst meer beheersgericht werk leverde.

De laatste jaren moeten er bij de wassende stroom van informatie nog de activiteiten worden gevoegd van de Projectgroep Grevelingen zout/zoet en van de milieu-effekt rapportage. Het beheer van de zoute Grevelingen steunt op omvangrijke milieukundig onderzoek. Als de beslissing over het "zout laten" of het "zoet worden" in 1984 genomen is, dan verschaft deze kennis de beheerder een goed uitgangspunt om te komen tot een stabiel, optimaal lang termijnbeleid, waarin zowel de belangen van de visserij, het natuurbehoud en de recreatie begrepen zijn.

NIEUWE STREEPLIJST VERSCHENEN

E. ENEMAN

Reeds geruime tijd was er sprake van om een nieuwe en aangepaste streeplijst uit te geven, eindelijk zijn we zo-ver. Op gebied van aangespoelde strandvondsten is er niet veel gewijzigd, maar op de achterzijde vinden we nu ook een streeplijst voor de bijvangst van de kruier en een invullijst van flora en fauna van de golfbrekers en havenmuren. Deze streeplijst wordt aan alle vroegere medewerkers van het NATUURHISTORISCH ARCHIEF automatisch toegestuurd. Indien ook u vanaf nu wil meewerken door uw gegevens in te zenden, laat het ons weten en u ontvangt enkele streeplijsten en waarnemingsformulieren.

Hoe zo'n streeplijst invullen ?

1. Naam waarnemer en eventueel van degenen die hielpen determineren, datum, vindplaats (=lokaliteit), plaatsbeschrijving op het strand (vloedlijn, kelle, bij opkomend tij,...).
2. Talrijkheid. Aantal invullen indien weinig, A indien algemeen en M indien massaal.
3. Soorten die niet vermeld zijn, zelf invullen bij de groep of bij "Andere vondsten".
4. Van zeldzame soorten en soorten waarvan u meer informatie hebt verzameld blijven de aparte waarnemingsformuliertjes in gebruik.
5. Soorten die u niet kan determineren of waaraan u twijfelt, worden op de lijst omcirkeld. Hou deze exemplaren dan liefst bij, geconserveerd op een of andere manier, zodat ze kunnen opgevraagd worden voor controle. U krijgt ze later terug.
6. Waar na de naam 'soort' vermeld staat, nog enkele losse wenken. Bij aangespoelde zeeanemonen: in bokaal zeewater doen en als ze nog leven, komen ze wellicht open en kunt u proberen ze te bepalen. Bij de spiraalkokerwormen: substraat vermelden en of ze links of rechts gewonden zijn. Daarvoor volgt u de winding van het substraat naar boven: wijzerzin is rechts, tegenwijzerzin is links. Met die twee gegevens is het dikwijls mogelijk de soort te bepalen. Roggen- en haaieneikapsels determineren of doorgeven aan het NHA, waar ze voor u bepaald worden. Bij de harders is de Diklipharder meestal te herkennen, de 'dunlip'harders echter bijhouden: er schuilen twee soorten in.

Hoe een waarnemingsformulier invullen ?

1. Weeral naam waarnemer, enz...
 2. De soortnaam in het Nederlands en Latijn
 3. Aantal exemplaren, kolonies, enz...
 4. Bijkomende gegevens zoals:
 - toestand van de vondst: dood, levend, vers, met vleesresten, fossiel, fragment,...
 - juveniel of volwassen, mannetje/vrouwtje, met eitjes,...
 - eventueel afmetingen (altijd aanbevolen)
 - algemeen aspect van het strand, veel of weinig aangespoeld, grof of fijn materiaal,...
 - voorafgaande en heersende meteorologische toestand.
- DANK BIJ VOORBAAT VOOR UW MEDEWERKING.

St-Jansstraat 58
8400 Oostende

OPROEPEN

Hieronder volgen enkele oproepen tot medewerking die onze vereniging ontving. Wij willen hier duidelijk stellen dat oproepen slechts dan voor opname in aanmerking komen als ze werkelijk raakpunten met het strand en een in het zeeleven geïnteresseerd publiek vertonen.

Drieteenstrandloper

In het kader van een kleine studie naar het voorkomen en gedrag van de Drieteenstrandloper, wordt men verzocht alle gegevens op te sturen naar D. Raes, Waterloo-sesteenweg 1, 1640 St-Genesius Rode, over de periode juli '79-juli '84. Strandgegevens en trekgegevens duidelijk apart vermelden.

Zoogdiereninventarisatie

De zoogdierenwerkgroep van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (J.N.M.) werkt aan een inventarisatie van alle in het wild levende zoogdieren in Vlaanderen. Gegevens verzamelen gebeurt via eigen intensieve inventarisatiekampen, maar ook van waarnemingen van levende of dode dieren (vb. verkeersslachtoffers). Hoewel geen algemene groep op het strand - tenzij in de zomermaanden - zijn ook daar af en toe zoogdieren te zien. Kustverantwoordelijken van dit project zijn P. en B. Opstaele, Dorpsstraat 94, 8432 Middelkerke-Leffinge.

IN MEMORIAM

SYLVAIN LEFEVERE

Op zaterdagmorgen 31 maart 11. overleed schielijk in zijn woning, aan de gevolgen van een hersenbloeding, de heer Sylvain Lefevere. Onze leden zullen zich hem herinneren van zijn boeiende voordracht over de biologie van de garnaal, op onze jaarvergadering van vorig jaar.

Sylvain Lefevere was afkomstig van Roeselare. Hij ging biologie studeren aan de Rijksuniversiteit te Gent in een tijd dat het aantal studenten in die richting nog op één hand te tellen was. Na zijn licenties dierkunde werd hij direkt opgenomen in het kader van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België - nu het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen - te Brussel. Zijn aandacht ging nagenoeg uitsluitend naar het mariene milieu. Hij ondernam enkele studiereizen in het buitenland en is auteur van een uitgebreid oeuvre op marien biologisch vlak, voornamelijk over het 'thuisfront' - dikwijls miskend bij professionele biologen - : de zuidelijke Noordzee en speciaal de Belgische kust. Wellicht beter gekend zijn de boekjes over 'de haring' en 'de garnaal', die hij schreef voor de Opvoedende Dienst van het K.B.I.N. De laatste drie jaar was hij gedelegeerd naar het museum van de Duinenabdij te Koksijde, waar hij als conservator fungeerde. Deze delegatie was pas een tiental dagen voordien ten einde gelopen. Zijn loopbaan te Brussel terug opnemen was hem niet gegeven.

De heer Lefevere was 58 jaar. Hij was lid van onze vereniging sinds haar ontstaan, en van tal van andere verenigingen.

Wij bieden de familieleden onze oprechte blijken van medeleven aan.

BOEKHANDEL

UNIVERS SOUS-MARIN

Koninklijke Baan, 90 - 8460 Koksijde

☎ (058) 51.28.21

	Prijs 8.fr.
Dr. R.W.M. van Soest	
- MARIENE EN ZOETWATERSPONZEN-PORIFERA	140
Drs. P.H.M. Huwae	
- DE ISOPODEN VAN DE NEDERLANDSE KUST	115
Drs. P. Leentvaar	
- DE NEDERLANDSE KIEUWPOOTKREEFTEN ...	130
A.W. Lacourt	
- DE NEDERLANDSE MARIENE MOSDIERTJES, BRYOZOA	100
- EIKAPSELS VAN DE KRAAKBEENVISSEN, ROGGEN, HAAIEN, DRAAKVISSEN (CHON- DRICHTYES) VAN NOORD & WEST-EUROPA	105
Dr. H. Stegenga en Drs. I. Mol	
- DE ACROCHAETIACEAE, EEN ROODWIJEREN- FAMILIE VAN DE NEDERLANDSE KUST	100
Dr. H. Nijssen en Dr. S.J. de Groot	
ZEEVVISSEN VAN DE NEDERLANDSE KUST	220
A.W. Lacourt en Drs. P.H.M. Huwae	
DE INKTVISSEN (CEPHALOPODA) VAN DE NL. KUST	110
J.J. Vlug	
DE FUUT (PODICEPS CRISTATUS)	240

10% korting voor de leden